

Kavkazskaya Voyna, Stavropol 1994, II, 189; J. F. Baddeley, *Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil* (trc. Sedat Özden), İstanbul 1995, s. 41; Alexandre Grigoriantz, *Kafkasya Halkları* (trc. Doğan Yurdakul), İstanbul 1999, s. 191-193; J. Marquart, "Beiträge zur Geschichte und age von Eran", *ZDMG*, XLIX (1895), s. 628-672; İsmail Özsoy, "Diller ve Milletler Ülkesi Dağıstan", *Avrasya Etüdüleri*, sy. 4, Ankara 1996-97, s. 41-64; Ramazan Özey, "Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri", a.e., sy. 17, Ankara 2000, s. 21-40; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 3770; Mirza Bala, "Kazı-Kumuk", *İA*, VI, 523-525; W. Barthold - [David K. Kermani], "Kumuk", *EP* (İng.), V, 381-384; V. Minorsky, "Lak", a.e., V, 616-617; R. Wixman, "Lağ", a.e., V, 617-618; "Laki", *BSE*, XXXV, 677-678; N. Kuznetsov, "Dagestan", *Entsiklopedičeskiy Slovar*, XIX, 27-32; "Laki", a.e., XXXIII, 258.

MUSTAFA AYDIN

LEKNEV

(لكنو)

Hindistan'da Uttar Pradeş eyaletinin merkezi olan şehir.

Ganj nehrine sol taraftan katılan Gumti (Gomati) ırmağının kenarında kurulmuştur. Leknev'in (Lucknow, Lakhnau) bilinen tarihi XIII. yüzyılın başlarına kadar gider. 1394-1478 yılları arasında Şarkî Sultanlığı'nın hâkimiyetinde kalan şehir daha sonra Delhi Sultanlığı'nın, Hümâyün Şah zamanında da Bâbürlüler'in eline geçti ve Ekber Şah tarafından Ayodha eyaletine bağlandı. Bâbürlü Devleti'nin son dönemlerinde fiilen bağımsız hale gelen eyaletlerden Evedh'de Nevvâb hânedanını kuran Âsafüddeve Leknev'i kendisine merkez yaptı (1775); İngilizler 1819'da son Evedh Nevvâbı Gâzîüddin Haydar'ı kral ilân edince de burası bir kraliyet başşehri oldu. Bölgenin 1856'da İngiliz idaresine girmesi üzerine ve özellikle 1857'deki büyük ayaklanma sırasında Leknev'de şiddetli çarpışmalar meydana geldi; İngilizler uzun süre burada muhasara altında kaldılar. Hindistan Kongre Partisi ile Hindistan Müslümanları Birliği arasında İngiliz yönetimine karşı oluşturulan, ünlü pasif direniş, Hilâfet hareketlerinin temelini teşkil eden ittifak (Leknev Paktı) Aralık 1916'da burada imzalandı.

Hindistan İslâm kültüründe Bağdat, Kurtuba (Cordoba), Nişâbur ve Buhara gibi merkezlerle kıyaslanan Leknev, İslâmî eğitimin Hindistan'daki en önemli müesseselerinden olan Firengî Mahal ile Nedvetü'l-ulemâ'nın kurulduğu yerdir. Eğitimin yanı sıra Leknev ayrıca Urdu edebiyatının en iyi örneklerinin verildiği çevrelerden biridir ve özellikle şiirde ken-

dine has bir ekolü temsil eder. Bölgede ağırlıklı olan Şif anlayışının da tesiriyle Kerbelâ, ölüm ve şehâdet gibi temalar üzerine inşa edilen mersiye türünün burada doruğa ulaştığına inanılır. XIX ve XX. yüzyılların önemli edebiyatçılarından olan ve Osmanlılar'la ilgili Doksanüç Harbi'ni (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) konu alan bir romanı (*Hasan aur Angeline*) ve çok sayıda yazısı bulunan Abdülhalîm Şarar Leknevli'dir. Şarar'ın Leknev'e ilgili çeşitli yerlerde çıkan yazıları günümüzde tekrar yayımlanmıştır (bk. bibl). Fıkıh ve hadis sahasında yazdığı çok sayıda eserle tanınan Abdülhalîm el-Leknevî ve babası Muhammed Abdülhay el-Leknevî de bu şehirde yetişen tanınmış âlimlerdendir.

Gerek Delhi Sultanlığı'nın gerek Bâbürlüler'in başlıca şehirleri arasında yer alan Leknev bünyesinde birçok önemli mimari eser barındırmaktadır. Bunlar arasında Bârâ (büyük) ve Chota (küçük) İmambârâ ile bazı camiler ve Topkapı Sarayı'ndaki Bâb-ı Hümâyün örnek alınarak yapılan Rûmî Dervâze başta gelir. Bârâ İmambârâ (Âsafî İmambârâ), Nevvâb Âsafüddeve tarafından 1784'te On Muharrem tâziye törenleri için inşa ettirilmiş, özel bir tarza sahip, 49 m. boyunda, 16 m. eninde ve 15 m. yüksekliğinde bir yapıdır. Chota İmambârâ ise Nevvâb Muhammed Ali Şah (1837-1842) tarafından kendisi için bir türbe olarak yaptırılmıştır; eserin yanında bir de Tac Mahal'in küçük örneği yer almaktadır. Bârâ İmambârâ'nın batısında bulunan iki minareli ve üç kubbeli cami-mescidin yapımına Muhammed Ali Şah zamanında başlanmış, ancak bina onun ölümünden sonra tamamlanabilmiştir. Evrengzîb Şah'ın ziyareti anısına inşa ettirilen Evrengzîb Camii üç kubbeli tipik bir Hint-İslâm mimarisidir; sekizgen minareleri Delhi Cuma Camii'ninkileri andırır. Türbeler arasında en eskisi 1479 tarihli Şeyh Muhammed Türbesi'dir.

Günümüzde Kuzey Hindistan'ın en gelişmiş ticaret ve sanayi şehirlerinden biri olan Leknev'in ülkedeki diğer önemli merkezlerle kara, hava ve tren yolu bağlantıları mevcuttur. İkliminin uygunluğu ve topraklarının verimliliği sebebiyle çevresinde her türlü meyve, sebze, tütün ve tahıl üretimi yapılmaktadır. Sanayi özellikle kâğıt, deri, kimya, kozmetik ve mücevher alanlarında gelişmiştir. Çeşitli yönlere gelen demir yollarının kavşağında bulunması Leknev'i aynı zamanda demir-

yolu malzemeleri üreten bir sanayi merkezi durumuna getirmiştir. Geleneksel el sanatlarından gümüş ve bakır eşya yapımı, işlemeli kadife üretimi ve kuyumculuk önem taşır. Şehirde Leknev Üniversitesi, İslâmî lisans ve lisans üstü eğitim veren Dârülulûm-i Nedvetü'l-ulemâ, Câmia Nizâmiye, Sultânü'l-medâris ve Medresetü'l-vâzîn gibi kurumlarla çok sayıda müze ve kütüphane bulunmaktadır. Leknev'in 1951'de 496.000 olan nüfusu 1981'de 895.721'e, 2003'te 2.294.000'e ulaşmıştır. Şehrin merkezi olduğu Leknev idarî biriminin nüfusu ise 3.681.416'dır (2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdul Halim Sharar, *The Making of Colonial Lucknow: 1856-1877* (ed. V. T. Oldenburg), New Delhi 1987; a.mlf., *Lucknow: The Last Phase of an Oriental Culture* (ed. Fakir Hussain - E. S. Harcourt), Delhi 1989; a.mlf., *The Lucknow Omnibus* (ed. R. Llewellyn - V. T. Oldenburg), Delhi 2001; F. Robinson, "A Group of Lucknow Intellectuals in the Early Twentieth Century", *Urdu and Muslim South Asia: Studies in Honour of Ralph Russel* (ed. C. Shackleton), London 1989, s. 101-112; *Lucknow: Memories of a City* (ed. V. Graff), New Delhi 1997; W. H. Siddiqi, *Lucknow: The Historic City*, Rampur 2000; D. Nikolaziyade, "Leknev, merkez min merakizi'l-ğadreti'l-'Arabiyeti'l-İslâmiyye fi'l-Hind", *Mecelletü Târîhi'l-'Arab ve'l-'âlem*, XXXIV-XXXV/125-126, Beyrut 1989, s. 25-31; R. B. Whitehead, "Laknav", *İA*, VII, 8-9; Abdus Subhan, "Lağhnaw", *EP* (İng.), V, 634-635; P. A. Andrews, "Lakhnaw (Monuments)", a.e., V, 635-637; Abdülhamit Birışık, "Hindistan (Hindistan'da İslâm Araştırmaları)", *DİA*, XVIII, 98-99.

AZMİ ÖZCAN

LEKNEVİ

(الكنوي)

Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhay
b. Muhammed Abdilhalîm
b. Muhammed Emînillâh
es-Sihâlevî el-Leknevî
(1848-1886)

Hindistanlı muhaddis
ve Hanefî fakihî.

Banda'da (Hindistan) doğdu. Soyu Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye dayandığı için Ensârî nisbesiyle de anılır. Babası hadis, fıkıh ve akfî ilimlere dair otuzdan fazla eser vermiş bir âlimdir. Leknevî on yaşında iken Kur'an'ı ezberledi, babasından akfî ve nakfî ilimleri öğrendi. Hâfızlık yaptığı yıllarda Farsça, belâgat ve hat dersleri aldı. On yedi yaşında öğrenimini tamamladıktan sonra babasıyla gittiği Haydarâbâd'da Medresetü'n-Nizâmiyye'de iki yıl eğitim öğretim faaliyetinde bulundu. Baba-